

Een corpusanalyse naar het gebruik van extensiveerders in het politiek debat

Datum: 16-06-2019

Naam: Marieke van Deelen

Studentnummer: 6012914

Begeleider: Dr. Lisanne van Weelden

Bachelor: Nederlandse taal en Cultuur

Universiteit Utrecht

Samenvatting

250 woorden

We gebruiken regelmatig extensiveerders zonder dat we het door hebben, bijvoorbeeld wanneer we 'misschien' even naar de supermarkt gaan. Extensiveerders zijn elementen waarmee evaluaties verzwakt worden. Ook in de politiek worden regelmatig extensiveerders gebruikt. Door de toetreding van Pim Fortuyn tot de Tweede Kamer en de moord op deze politicus verschoven de verhoudingen binnen het politiek landschap. Het poldermodel werd bekritiseerd, terwijl er in toenemende mate sprake was van politieke polarisatie. Partijen verschoven zich naar extremere posities. Volgens Van Leeuwen nemen in dit soort situaties de nuance in het politiek debat af en de felheid toe. Dit roept de vraag op: 'Zijn er veranderingen zichtbaar in het gebruik van extensiveerders in het politiek debat vanaf 2002?' De verwachting is dat het aantal gebruikte extensiveerders afneemt, naarmate er meer sprake is van politieke polarisatie. Door middel van een corpusanalyse naar de gebruikte extensiveerders (per 1000 woorden) door de zeven grootste partijen in de periode van 2002 tot en met 2018, heb ik de onderzoeksvraag proberen te beantwoorden. De Algemene Politieke Beschouwingen vormden mijn onderzoeksobject. Na het uitvoeren van een enkelvoudige regressieanalyse bleek 'tijd in jaren' geen significante voorspeller te zijn voor 'het gebruikte aantal extensiveerders'. Er is dus geen sprake van een significante toe-of afname vanaf 2002.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	1
1. Inleiding.....	3
1.1 Aanleiding.....	3
1.2 Theoretisch kader.....	3
1.2.1 Taalintensiteit.....	3
1.2.2. Gebruiksredenen extensiveerders	4
1.2.3 Verschuiving in de politiek	5
1.2.4 Onderzoeksvraag.....	6
2. Methode.....	7
2.1 Corpus.....	7
2.2 Dataverzameling.....	7
2.3 Data-analyse.....	8
3. Resultaten.....	9
3.1 Algemene resultaten	10
3.2 Veranderingen in gebruik extensiveerders	11
4. Discussie	13
5. Conclusie	15
6. Literatuurlijst.....	16
7. Bijlagen	18
7.1 Analyseschema	18
7.2 Indeling extensiveerders	18
7.3 Regressieanalyse	21

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Zinnen als: ‘Misschien dat ik vanmiddag nog even naar de supermarkt ga’ of ‘Zou jij wat geld voor mij kunnen pakken?’ gebruiken we dagelijks. In beide zinnen zitten zogenaamde verzwakkende elementen, oftewel extensiveerders, namelijk: ‘misschien’, ‘even’, ‘zou...kunnen’ en ‘wat’.

Deze elementen laten je boodschap in kracht afnemen en toch ben je je er waarschijnlijk niet van bewust dat je deze woorden dagelijks gebruikt. In de politiek of in de marketingsector worden deze elementen wel degelijk bewust gebruikt. Denk bijvoorbeeld aan de slogan van de krant De Trouw: ‘Misschien wel de beste krant van Nederland’. In deze slogan valt direct het verzwakkende woord ‘misschien’ op. De slogan blijft hierdoor beter hangen bij de lezer en tegelijkertijd dekt De Trouw zich in tegen kritiek op een al te stellige claim (Hornikx, Pieper & Schellens, 2008).

Ook in het politiek debat worden regelmatig extensiveerders gebruikt. In wetenschappelijk onderzoek lijkt er echter weinig aandacht te zijn voor dit fenomeen. Dit in tegenstelling tot zijn tegenhanger, de intensiverder, die een uiting in kracht doet toenemen. Zo hebben Schellens (2012) en Hornikx, Pieper & Schellens (2008) onderzoek gedaan naar het effect van intensiverders op de overtuigingskracht van een boodschap. Hiertussen bleek geen één op één relatie te bestaan. Of een boodschap overtuigend is hangt voornamelijk af van de geloofwaardigheid van de bron en van de afstand tussen het standpunt van de lezer en van de schrijver.

Omdat er in bestaand onderzoek relatief weinig onderzoek is gedaan naar extensiveerders, staan we in dit onderzoek stil bij wat extensiveerders zijn en waarom en hoe vaak ze gebruikt worden in het politiek debat in Nederland.

1.2 Theoretisch kader

Allereerst zullen een aantal begrippen, die veelal worden gebruikt rondom het fenomeen extensivering, worden gedefinieerd. In de tweede paragraaf staan we stil bij wat redenen zijn om extensiveerders te gebruiken en tenslotte volgt informatie over de politieke context waarin extensiveerders worden gebruikt.

1.2.1 Taalintensiteit

Bij het definiëren van een extensiveerder moet onderscheid worden gemaakt tussen de termen taalintensiteit, intensiverders en extensiveerders. Dit onderscheid is niet altijd even duidelijk, waardoor de termen op verschillende manieren worden gebruikt. Dit heeft als gevolg dat onderzoeksresultaten moeilijk met elkaar te vergelijken zijn (Liebrecht, Hustinx, Van Mulken & Schellens, 2016). Om dit te voorkomen worden de termen hier expliciet van elkaar onderscheiden.

In dit onderzoek zien we het begrip taalintensiteit als de overkoepelende term voor taalintensivering en taalextenivering. Een veelgebruikte definitie voor taalintensiteit is die van Bowers (1963, geciteerd in Liebrecht et al., 2016, p. 416): “Language intensity is the quality of language which indicates the degree to which the speakers’ attitude toward a concept deviates from neutrality”. Bowers maakt niet duidelijk wat hij met een ‘neutrale’ uiting bedoelt, waardoor taalintensiteit alsnog breed geïnterpreteerd kan worden. Volgens Liebrecht (2015) kan een neutrale uiting een evaluatievrije uiting zijn (bijvoorbeeld ‘samenzwering’), maar ook een ongemarkeerde evaluatie die versterkt of verzwakt kan worden (‘onvoorwaardelijke liefde’). In dit onderzoek hanteren we de definitie van Liebrecht et al. (2016), die stellen dat taalintensiteit alleen een eigenschap is van evaluatieve

uitingen: “Taalintensiteit is een eigenschap van taal die aangeeft in hoeverre de houding van de spreker afwijkt van een ongemarkeerde evaluatie” (p. 72).

De ongemarkeerde evaluatie kan dus zowel versterkt als verzwakt worden. Het proces van het versterken van een evaluatie door middel van intensiveerders wordt intensivering genoemd. Een voorbeeld hiervan is de zin: ‘Hij is verschrikkelijk eigenwijs’. Wanneer de intensiveerder ‘verschrikkelijk’ wordt weggelaten, is de uiting minder krachtig: ‘Hij is eigenwijs’. De tegenpool van taalintensivering is taalextensivering waarbij een evaluatie wordt verzwakt. De definitie van taalextensivering is volgens Liebrecht et al. (2016): “Taalextensivering is het proces waarin evaluaties verzwakt worden. Een extensiveerder is het talige element waarmee dit gebeurt.” Een voorbeeld hiervan is: ‘Hij heeft *ongeveer* honderd euro op zijn bankrekening’. Wanneer de extensiveerder ‘ongeveer’ wordt weggelaten, is de uiting krachtiger: ‘Hij heeft honderd euro op zijn bankrekening.’

Naar het proces van intensivering is al relatief veel onderzoek gedaan (Van Mulken & Schellens, 2012; Ten Buuren, Van de Groep, Collin, Klatter & De Hoop, 2018). Opvallend is dat er in het Nederlandse onderzoeksveld nog nauwelijks onderzoek gedaan is naar extensivering. Hornikx et al. (2008) hebben wel onderzoek gedaan naar de overtuigingskracht van zowel intensiveerders als extensiveerders in claims over cosmeticaproducten, maar ze gaan net als Van Leeuwen (...), die het taalgebruik van Wilders en Vogelaar vergelijkt, niet diep in op wat als een extensiveerder gezien wordt. Aangezien in het Nederlandse onderzoeksveld naar mijn weten, naast deze twee onderzoeken, geen onderzoek naar taalextensivering is gedaan, focus ik mij in dit onderzoek alleen op het proces van taalextensivering. Het proces van taalintensivering laat ik daarbij buiten beschouwing.

1.2.2. Gebruiksredenen extensiveerders

In diverse onderzoeken worden redenen gegeven voor het gebruik van extensiveerders. Fraser (2010) noemt twee redenen voor het gebruik van extensiveerders door politici, namelijk het creëren van vaagheid rondom een uitspraak om zichzelf te beschermen tegen mogelijke kritiek. De tweede reden is om een ongewenst effect bij de toehoorder te verminderen, door de boodschap beleefder te verkondigen. In beide gevallen dient het gebruik van extensiveerders als zelfbeschermingsstrategie. Taweel et al. (2011) sluiten zich hier bij aan. Ook zij zeggen dat extensiveerders dienen als middel om een mate van onzekerheid of onduidelijkheid over een uitspraak uit te drukken, waardoor directe kritiek kan worden geweerd of directe betrokkenheid bij de uitspraak kan worden vermeden.

Uit onderzoek van Van Leeuwen (2015) blijkt dat het gebruik van extensiveerders ook zorgt voor genuanceerde standpunten. Hij maakt een vergelijking tussen Ella Vogelaar (Partij van de Arbeid, minister voor Wonen, Wijken en Integratie) en Geert Wilders (Partij Voor de Vrijheid, fractievoorzitter). Ella Vogelaar maakt in haar toespraken veel gebruik van extensiveerders, terwijl Geert Wilders deze extensiveerders, en dus nuance, grotendeels mijdt. Harris (1933) deed een soortgelijk onderzoek naar productclaims. Hierin wordt geconcludeerd dat dat claims mét afzwakkende markering (een extensiveerder) waarschijnlijker, en dus overtuigender, worden bevonden dan claims zonder afzwakkende markering Harris (1993). Mogelijk worden ook standpunten van politici overtuigender gevonden wanneer extensiveerders gebruikt worden in de verkondiging ervan. Uit beide onderzoeken blijkt dus dat het wel of niet gebruiken van extensiveerders effect heeft op de presentatie en overtuigingskracht van je standpunten.

Kortom, uit onderzoek blijkt dat er diverse redenen zijn om extensiveerders te gebruiken. Politici zullen soms juist extensiveerders willen gebruiken en soms willen vermijden. In een politiek debat waarin je elkaar wilt overtuigen van je gelijk, kan het gebruiken van extensiveerders als zwakte worden gezien, omdat je op die manier een bepaalde mate van onzekerheid toont. Tegelijkertijd kan het gebruiken van extensiveerders bijdragen aan nuance en het zou het, zoals in het onderzoek van Harris (1993) naar productclaims werd getoond, juist overtuigend kunnen werken. In een situatie waarin het vormen van een coalitie noodzakelijk is, is het tonen van een nuance een middel om tot elkaar te komen en kan het gebruik van extensiveerders een positief resultaat hebben. Het wel of niet gebruiken van extensiveerders heeft dus effect op de presentatie en overtuigingskracht van je standpunten en is situatieafhankelijk. Dit roept de vraag op of verschuivingen in de politiek, bijvoorbeeld het toetreden van een nieuwe partij tot de Tweede Kamer, tot verschuivingen in het gebruik van extensiveerders leidt.

1.2.3 Verschuiving in de politiek

Volgens Silva (2018) verschuiven politieke partijen naar extremere posities wanneer bepaald beleid belangrijker wordt voor kiezers. Zo'n verschuiving kan bijvoorbeeld optreden wanneer een belangrijke gebeurtenis zich voordoet, zoals de moord op Pim Fortuyn in 2002.

Op 6 mei 2002 werd Pim Fortuyn, de oprichter van de LPF, vlak voor de verkiezingen vermoord door milieuactivist Volkert van der Graaf. Met zijn partij zette Pim Fortuyn zich af tegen de gevestigde partijen en wilde hij de politiek hervormen. Hij verzette zich onder andere tegen het Nederlandse poldermodel, dat bekend staat om het vele overleggen en compromissen sluiten (Habben Jansen, 2018). In plaats van het eeuwige overleggen en een ingetogen stijl, hanteerde hij een persoonlijke, minder genuanceerde en minder emotionele stijl, die rechtstreeks inging tegen bestaande opvattingen (Bovens & Wille, 2006). Zijn rechts-populistische opvattingen schudden de politiek en de samenleving wakker. In 2002 verloor de bestaande coalitie (PvdA, VVD en D66) meer dan 30 zetels in de Tweede Kamer, terwijl de LPF er 26 veroverde (Habben Jansen, 2018). Na de verkiezingen brak een periode van instabiliteit aan. De nieuwe coalitieformatie hield niet lang stand en in 2003 werden er opnieuw verkiezingen gehouden. Ditmaal verloor de LPF 18 zetels en herstelde de PvdA zich grotendeels van het verlies in 2002.

Uit onderzoek van Silva (2018) blijkt dat, waarschijnlijk als reactie op de populariteit van Pim Fortuyn, midden-rechtse partijen verschoven naar een meer rechtse positie, met name op het gebied van immigratie. Partijen hoopten op deze manier meer kiezers aan zich te kunnen binden. Deze verschuiving, gecombineerd met Fortuyns kritiek op het poldermodel en de extreme posities die hij zelf innam met betrekking tot het integratiebeleid, had tot gevolg dat er minder ruimte was voor het "traditionele polderen" en de verhoudingen tussen linkse en rechtse partijen toenamen (Achterberg, 2006). De verschuiving van midden-rechtse partijen naar een extremere positie en de toenemende afstand tussen linkse en rechtse partijen waarbij het centrale midden wordt gemeden is kenmerkend voor politieke polarisatie: een conflict tussen twee of meerdere partijen (Oosterwaal, 2009). Er leek hier in toenemende mate sprake van te zijn. Volgens Van Leeuwen (2015) gaat een meer extreme positie in het politiek debat gepaard met feller en minder genuanceerd taalgebruik. De verschuivingen in de politiek in 2002 hadden dus mogelijk ook invloed op het aantal gebruikte extensiveerders.

Oosterwaal (2009) beschrijft dat in huidig wetenschappelijk onderzoek naar polarisatie de opvatting heerst dat de traditionele consensuspolitiek (het poldermodel) is verruild voor een politiek van

polarisatie. Volgens hem zijn er echter geen bewijzen voor deze conclusie, omdat het aan een systematische meting van de polarisatietrend ontbreekt. Deze bevindingen staan haaks op eerder onderzoek, zoals dat van Achterberg (2006). Oosterwaal gaat echter alleen in op het integratiebeleid. Dit hoeft niet te betekenen dat de polarisatie ook bij andere beleidsterreinen is afgenomen.

Hoewel we dus niet met zekerheid kunnen zeggen of er daadwerkelijk sprake was van toenemende politieke polarisatie, weten we wel dat het waarschijnlijk is dat de partijen extremere posities innamen door de toetreding van Pim Fortuyn in de politiek.

1.2.4 Onderzoeksvraag

Aangezien extensiveerders nuance brengen in een evaluatieve uiting (Van Leeuwen, 2015), rijst de vraag of er door de toenemende polarisatie en het innemen van extremere posities door partijen veranderingen zichtbaar zijn in het gebruik van extensiveerders. Immers, het gebruik van extensiveerders zorgt voor meer nuance, waardoor je standpunten minder extreem en minder krachtig worden gepresenteerd. Partijen nemen op deze manier automatisch een meer centrale positie in. Bij toenemende politieke polarisatie is de verwachting juist dat je minder extensiveerders gebruikt, omdat je een meer extreme positie wilt innemen om kiezers aan je te binden.

In dit onderzoek stellen we daarom de vraag: 'Zijn er veranderingen zichtbaar in het gebruik van extensiveerders in het politiek debat vanaf 2002?'

Aansluitend bij het onderzoek van Van Leeuwen (2015) en Achterberg (2006) verwacht ik dat er vanaf 2002 sprake is van een afnemende trend in het gebruik van extensiveerders door de 7 grootste partijen samen. Door de toetreding van Pim Fortuyn in de politiek nam de politieke polarisatie toe en verschoven partijen naar extremere posities, waarbij ook de standpunten extremer werden. Hierdoor worden er mogelijk minder extensiveerders gebruikt.

Door middel van een exploratieve analyse wordt er daarnaast inzicht vergaard in de verschillen tussen grote en kleine partijen. Hoewel ik voor het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag alleen de grootste partijen meeneem, neem ik in de exploratieve analyse dus ook de kleinere partijen mee. Ik verwacht dat het gebruik van extensiveerders per partij zou kunnen samenhangen met de positie van de partij in het politiek landschap. Een partij met een extreme positie in het politiek landschap zal misschien minder extensiveerders gebruiken, omdat er bij het innemen van extreme standpunten weinig plek is voor nuance. Ten tweede verwacht ik ook dat kleinere partijen meer extensiveerders gebruiken, omdat ze afhankelijk zijn grote partijen voor coalitievorming. Hierdoor is het van belang dat ze zich aanpassen aan hun omgeving en om niet al te stellig te zijn in de claims die ze maken. Het gebruik van extensiveerders draagt hier aan bij.

Door het uitvoeren van een corpusanalyse biedt dit onderzoek inzicht in het gebruik van extensiveerders in een politieke context. De Algemene Politieke Beschouwingen van 2002 tot en met 2018 vormen het corpus, waaruit ik aan de hand van een analysemodel van Pander Maat (ongepubliceerd manuscript) alle mogelijke extensiveerders selecteer en beoordeel. Het gebruik van deze extensiveerders wordt gekoppeld aan politieke polarisatie, een actueel fenomeen. Doordat er nog weinig onderzoek naar het proces van extensivering is gedaan en dus ook naar het categoriseren van extensiveerders, is dit onderzoek een verrijking voor de bestaande literatuur.

2. Methode

2.1 Corpus

In dit onderzoek kijken we of er veranderingen zichtbaar zijn in het gebruik van extensiveerders in de periode 2002 tot 2018 in de Algemene Politieke Beschouwingen. In de Algemene Politieke Beschouwingen worden de hoofdlijnen van de Miljoenennota en de rijksbegroting besproken. Dit gebeurt in de Tweede Kamer direct na Prinsjesdag, de dag waarop de Koning de troonrede uitspreekt. Op de eerste dag van de Algemene Politieke Beschouwingen krijgen alle fractievoorzitters de tijd, berekend op basis van het aantal zetels in de Tweede Kamer, om een betoog te houden en te reageren. Op de tweede dag reageert de Minister-president en krijgen de fractievoorzitters niet de tijd om allemaal te spreken. Voor dit onderzoek heb ik mij daarom gefocust op de eerste dag.

Dit corpus is geschikt omdat de partijen op de eerste dag de kans krijgen voor langere tijd te spreken, waarbij ze vrij zijn om de onderwerpen uit de begroting en Miljoenennota te bespreken die voor hen van belang zijn. Daarnaast zijn deze toespraken voorbereid, waardoor we met meer zekerheid kunnen zeggen dat de extensiveerders bewust zijn ingezet om politieke ideeën op een bepaalde manier kenbaar te maken. Ook wordt een voorbereide toespraak door meerdere mensen voorbereid en gezien, waardoor het betoog op dat moment niet één persoon vertegenwoordigt, maar een hele partij.

In 2010 en 2012 hebben er geen Algemene Beschouwingen plaatsgevonden vanwege de kabinetsformatie. Deze jaren zijn dus niet opgenomen in het corpus. Daarnaast zijn alleen de zeven grootste partijen in de periode 2002 tot en met 2018 in de analyse meegenomen. Dit zijn in de periode van 2002 tot 2006: de VVD, PvdA, D66, Groenlinks, CDA, SP en de LPF. In de periode van 2007 tot 2018 zijn dit: VVD, PvdA, D66, Groenlinks, SP, CDA en de PVV. Deze partijen zijn minder afhankelijk van andere partijen om een coalitie te kunnen vormen, aangezien ze zelf een groot deel van de zetels in hun bezit hebben. Dit betekent dat ze wat betreft het innemen van standpunten en het gebruik van extensiveerders mogelijk standvastiger en stabielier zijn, omdat ze zélf de koers kunnen bepalen en zich minder hoeven te schikken naar andere partijen. Daarnaast zitten de grote partijen in de gehele periode van 2002 tot en met 2018 in de Tweede Kamer, met uitzondering van de LPF en de PVV. Op deze manier kan in beeld worden gebracht welke verschuivingen er door de jaren heen hebben plaatsgevonden.

Niet elke partij is bij evenveel Algemene Politieke Beschouwingen aanwezig geweest. De LPF werd in 2006 opgeheven en de PVV trad pas in 2007 toe tot de Tweede Kamer. Daarnaast verschillen de toespraken per partij in lengte, omdat de tijd die fractievoorzitters tot hun beschikking krijgen verschillend is. Dit verschil in het aantal toespraken en het verschil in spreektijd wordt gecorrigeerd door het aantal gebruikte extensiveerders per 1000 woorden te berekenen.

Alles wat in de Tweede Kamer wordt gezegd wordt woordelijk uitgeschreven door de Afdeling Verslag en Redactie. Deze verslagen verschijnen op www.officiëlebekendmakingen.nl. Ook de Algemene Politieke Beschouwingen heb ik op deze manier terug kunnen vinden.

2.2 Dataverzameling

Tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen kunnen de fractievoorzitters geïnterrupteerd worden door andere Kamerleden. Deze interrupties en de reacties op deze interrupties zijn bij het samenstellen van het corpus niet meegenomen. De reden hiervoor is dat de antwoorden op deze

interrupties niet zijn voorbereid, waardoor de fractieleider onzekerder is in zijn manier van antwoorden en de kans groter is dat hij onbewust extensiveerders gebruikt. Het betoog dat is voorbereid is daarentegen door meerdere mensen vóóraf gezien en vertegenwoordigt daarmee een hele partij en niet alleen de fractieleider die op dat moment aan het woord is.

In 2017 bestond de eerste dag van de Algemene Politieke Beschouwingen inclusief interrupties uit ±105.000 woorden. Nadat ik alle interrupties eruit heb gehaald bestond het corpus nog uit ±37.000 woorden. Voor alle andere jaren geldt ongeveer dezelfde verhouding. De voorzitter van de Tweede Kamer gaf op een aantal momenten aan dat de fractieleider die aan het woord was zijn betoog moest vervolgen. Hierdoor was het op veel momenten duidelijk welke tekst het voorbereide betoog was en welke tekst een antwoord op de interruptie was.

Voorafgaand aan de data-analyse zijn de teksten, zonder interrupties, ingevoerd in Excel, waarbij elke zin op een afzonderlijke regel werd geplaatst.

2.3 Data-analyse

Voor het beoordelen van de mogelijke extensiveerders heb ik gebruik gemaakt van een analysemodel. Dit analysemodel is ontwikkeld door Pander Maat (ongepubliceerd manuscript) om extensiveerders te kunnen categoriseren. Hij onderscheidt 10 verschillende categorieën: de kwantitatieve 'approximators', kwalitatieve 'approximators', verzwakkende graadaanduiders, dubbele ontkenningen, verzwakkende hoeveelheidsaanduiders, onzekerheidsmarkeringen, restricties die condities aangeven, restricties met een voorbehoud, distantierende bronverwijzingen en de interactionele verzachtingen. In bijlage 7.2 staan per categorie de gesignaleerde extensiveerders en de voorwaarden waaronder ze verzwakkend optreden.

Pander Maat (ongepubliceerd manuscript) heeft naast het analysemodel om extensiveerders mee te kunnen categoriseren ook een lijst ontwikkeld met daarin per categorie alle mogelijke extensiveerders. Alle extensiveerders die zijn opgenomen in de lijst ben ik een voor een afgegaan door middel van de zoekfunctie in Excel.

Omdat extensiveerders contextafhankelijk zijn - dit betekent dat ze niet in alle situaties verzwakkend optreden - heb ik door middel van de althans-test (Pander Maat, ongepubliceerd manuscript) de extensiveerders stuk voor stuk beoordeeld. De althans-test is een test waarbij je een uiting met een mogelijke extensiveerder laat volgen op eenzelfde versie zonder extensiveerder. Het volgende patroon wordt dan gecreëerd: [Uiting], *althans* [Uiting + extensiveerder], zie voorbeeld (1). Wanneer het tweede deel van de zin minder krachtig is dan het eerste deel van de zin is er sprake van een extensiveerder. In voorbeeld (1) is 'af en toe' een extensiveerder omdat de het tweede deel van de zin minder krachtig is. Wanneer er door het toevoegen van een mogelijke extensiveerder een ongrammaticale zin ontstaat óf wanneer het tweede deel van de zin níet zwakker is dan het eerste deel van de zin, dan is er géén sprake van een extensiveerder.

- (1) Inderdaad, hij is er nog, en lijkt daar zelf nog het meest verbaasd over, *althans* dat hij er nog is daar lijkt hij af en toe nog het meest verbaasd over. (PvdA, 2004)

Er zijn uitzonderingen op bovenstaande regel. Interactionele verzachtingen kunnen niet door middel van de althans-test getoetst worden, maar toch worden ze wel tot de extensiveerders gerekend. Deze verzachtingen zijn te beoordelen met het volgende format: [verzachting], *maar* + [uiting] (Pander Maat, ongepubliceerd manuscript), zie voorbeeld (2).

(2) Met alle respect, maar het blijft voor mij een vage bedoening (D66, 2003)

Daarnaast zijn er een aantal andere gevallen waarin de althans-test geen uitkomst biedt, zie voorbeelden (3) en (4). In voorbeeld (3) heeft 'iets' een verzwakkende functie, terwijl 'iets' in voorbeeld (4) geen extensiveerder is. Toch lijkt in beide gevallen de althans-test te werken, zie (3b) en (4b), maar 'iets' in (3) betekent 'een beetje', terwijl 'iets' in (4) 'een niet nader aangeduide zaak' betekent. Uitzonderingen als deze zijn daarom geheel op basis van context beoordeeld.

(3) a. Dus als hij "ja" zit te knikken als ik het over de privatisering van de taxiwereld heb, dan is het mogelijk dat hij dit als minister doet, maar dat hij er als mens toch weer iets anders over denkt. (SP, 2003).

b. Het is mogelijk dat hij daar als mens anders over denkt, *althans* iets anders .

(4) a. Nederland zelf kent geen schuldencrisis, ook al wil onze regering ons iets anders laten geloven. (PvdA, 2011)

b. De regering wil ons anders laten geloven, *althans* iets anders.

De lijst met mogelijke extensiveerders die Pander Maat (ongepubliceerd manuscript) heeft samengesteld is gebaseerd op Engelse literatuur over *hedging*, omdat er in het Nederlands onderzoeksveld nog weinig onderzoek is gedaan naar extensiveerders. Hedging is een retorische strategie waarbij de zogenaamde *hedges* de kracht van een uiting verzwakken, oftewel: "Hedging represents the employment of lexical and syntactic means of decreasing the writer's responsibility for the extent and the truth-value of propositions and claims, displaying hesitation, uncertainty, indirectness, and/or politeness to reduce the imposition on the reader" (Hinkel, 1997; Swales, 1990; Swales & Feak, 1994). Het fenomeen hedging omvat meer dan alleen extensivering. Onder de *hedges* vallen ook de zogenaamde expliciete oordelen. "Expliciete oordelen zijn uitdrukkingen waarin de spreker zich expliciet verantwoordelijk verklaart voor de positie die wordt ingenomen". Soms kunnen expliciete oordelen ook verzwakkend optreden, maar deze scheidslijnen zijn erg vaag en zijn niet te beoordelen door de althans-test. In voorbeeld (5) wordt er met 'ik ben van mening' bijvoorbeeld expliciet verantwoordelijkheid genomen, terwijl 'volgens mij' in voorbeeld (6) waarschijnlijk optreedt als een onzekerheidsmarkering. Dit valt echter niet met zekerheid te zeggen. Pander Maat heeft deze expliciete oordelen daarom in zijn geheel niet opgenomen in de lijst met mogelijke extensiveerders. Ook ik laat de expliciete oordelen buiten beschouwing.

(5) Ik ben van mening dat er een fijnmazig net van professionals moet komen om het lichamelijke en geestelijke welbevinden van kinderen te bewaken, aanwezig in elke buurt en op elke school. (SP, 2007)

(6) Volgens mij wordt die mening vrij breed gedeeld in de kamer. (VVD, 2014)

In deze lijst zijn ook partikels als 'toch' en 'wel' niet opgenomen, omdat deze partikels sterk afhankelijk zijn van de context en het wel of niet benadrukken ervan tijdens het uitspreken

3. Resultaten

In de eerste paragraaf worden de resultaten besproken die geen betrekking hebben op een bepaalde partij, categorie of een bepaald jaar. Deze resultaten gaan over het gehele corpus. In de tweede paragraaf bespreek ik de resultaten die met name relevant zijn voor het beantwoorden van de

onderzoeksvraag, waarbij de nadruk ligt op veranderingen in het gebruikte aantal extensiveerders vanaf 2002.

3.1 Algemene resultaten

Het corpus bestaat uit 25.164 zinnen en een totaal van 386.086 woorden. Volgens de lijst van Pander Maat (ongepubliceerd manuscript) bestaan er 277 extensiveerders, waarvan er 98 één of meerdere keren terug te vinden zijn in het corpus. De 277 verschillende extensiveerders zijn door Pander Maat opgedeeld in 10 categorieën, die in zijn analysemodel staan. De 98 verschillende extensiveerders die zijn teruggevonden in het corpus zijn ook opgedeeld in deze 10 categorieën, zie hiervoor tabel (1). Daarnaast staan de 98 verschillende extensiveerders uitgeschreven in bijlage 7.2. In de bijlage worden ook de voorwaarden geschetst waaronder deze woorden een verzwakkende functie hebben. Uit tabel (1) blijkt dat de meeste extensiveerders in de categorie ‘restricties die condities aangeven’ vallen, terwijl er nauwelijks extensiveerders zijn die vallen onder de categorie ‘restricties met een voorbehoud’.

Tabel 1:

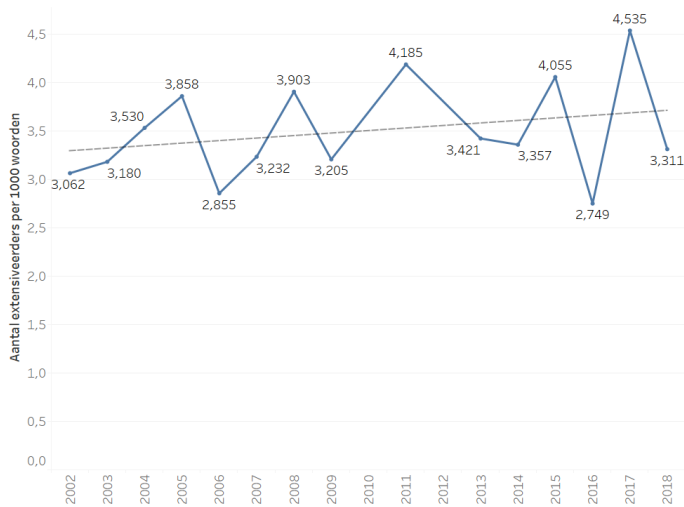
Het Aantal Gesignaleerde Extensiveerders per Categorie

Type extensiveerder	Aantal
Kwantitatieve ‘approximators’	5
Kwalitatieve ‘approximators’	9
Verzwakkende graadaanduiders	15
Dubbele ontkenningen	6
Verzwakkende hoeveelheidsaanduiders	12
Onzekerheidsmarkeringen	15
Restricties die condities aangeven	17
Restricties met een voorbehoud	4
Distantiërende bronverwijzingen	7
Interactionele verzachtingen	8
Totaal	98

Het opzoeken van de 98 verschillende extensiveerders in het corpus heeft vervolgens geresulteerd in een contextanalyse van 3454 mogelijke extensiveerders. Uit de analyse bleek dat 1372 (39,94%) hiervan een verzwakkende functie hebben en daarmee tot de extensiveerders behoren. Zo ontstonden er na het opzoeken van de mogelijke extensiveerder ‘wat’ 1433 zoekresultaten, waarvan er 112 daadwerkelijk een extensiveerder waren.

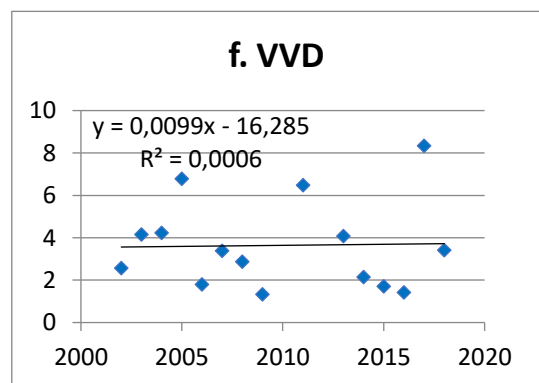
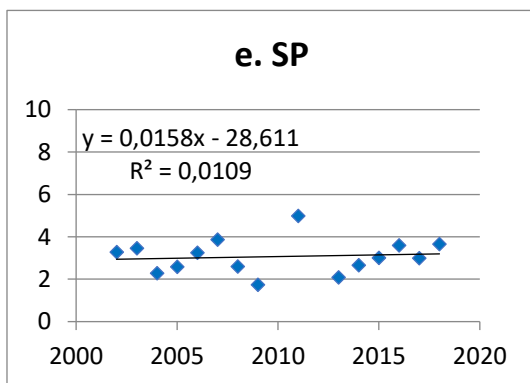
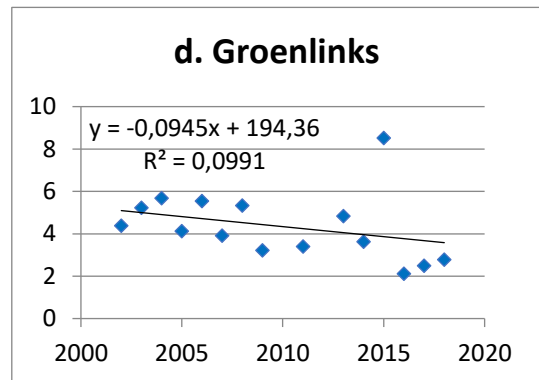
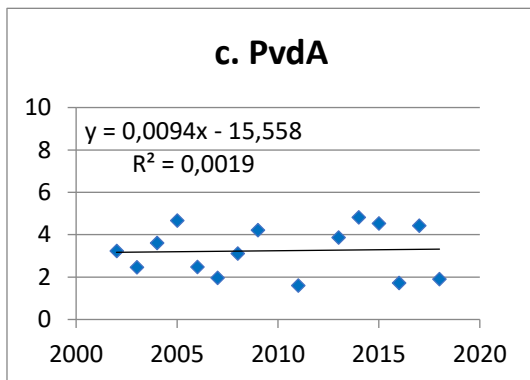
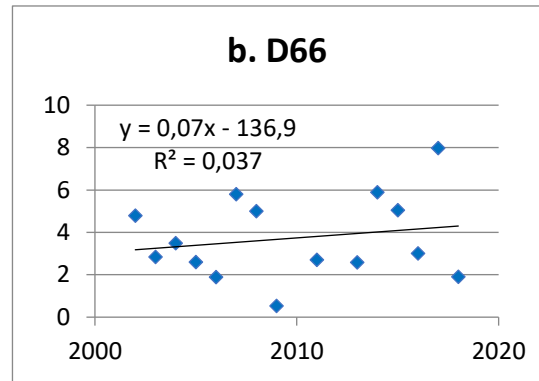
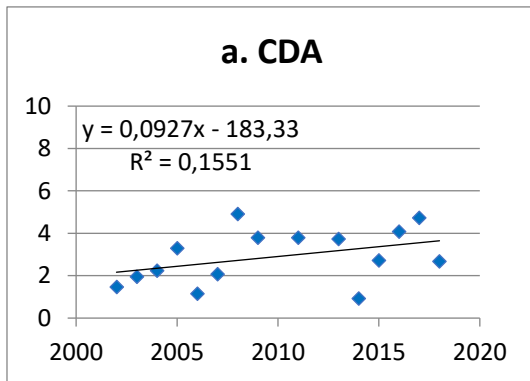
3.2 Veranderingen in gebruik extensiveerders

Om inzicht te krijgen in de mogelijke veranderingen in het gebruik van extensiveerders vanaf 2002, heb ik bekeken hoeveel extensiveerders er, door de zeven grootste partijen samen, per 1000 woorden per jaar (van 2002-2018) zijn gebruikt. In afbeelding (1) staat een overzicht van het gemiddeld gebruikte aantal extensiveerders per jaar (per 1000 woorden). In deze afbeelding wordt duidelijk dat er grote schommelingen zijn in het aantal extensiveerders dat per 1000 woorden per jaar wordt gebruikt, met 2016 en 2017 als uitschieters. Daarnaast lijkt er sprake te zijn van een toenemende trend. Met name in de periode 2002 tot 2004 en 2006 tot 2008 is er een sterke toename zichtbaar. Uit een enkelvoudige regressieanalyse bleek echter dat de responsvariabele 'het gemiddeld aantal extensiveerders per 1000 woorden' niet te verklaren is door de voorspellende variabele 'tijd in jaren' ($F(1, 13) = 1.06$, $p > .05$, $R^2 = .075$) (zie bijlage 7.3, tabel 3). De toename in het gebruik van extensiveerders tussen 2002 en 2018 is dus niet significant.

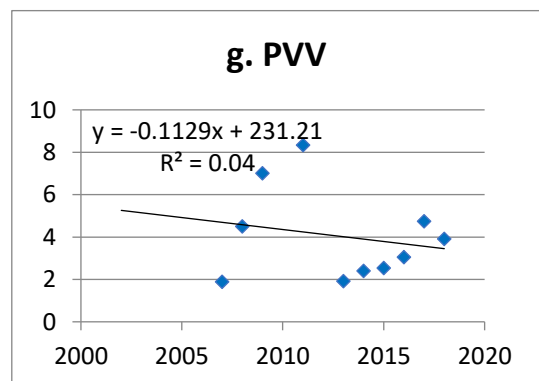

Afbeelding 1: Gemiddeld Gebruikt Aantal Extensiveerders per 1000 Woorden per jaar

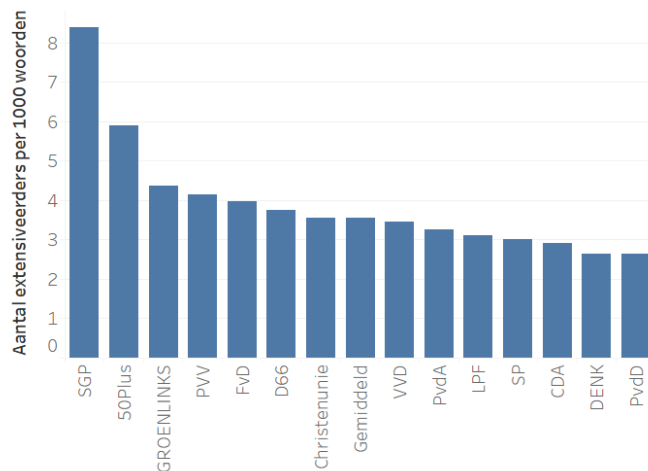
Vervolgens heb ik ook bekeken of er voor de acht afzonderlijke partijen in de jaren 2002 tot 2018 veranderingen hebben plaatsgevonden in het gebruik van extensiveerders (afbeeldingen 2, a t/m g) en bijlage 7.3: tabel 3 t/m 11). Voor alle partijen heb ik een enkelvoudige regressieanalyse uitgevoerd, waarbij 'tijd in jaren' de voorspellende variabele was en 'het gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders per 1000 woorden' de responsvariabele. Bij geen van deze partijen bleek 'tijd in jaren' een significante voorspeller te zijn voor 'het gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders'.

Afbeelding 2, a-g: Gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders per 1000 woorden per partij per jaar.

Naast het uitvoeren van een analyse om mijn onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, heb ik een exploratieve analyse uitgevoerd naar de verschillen tussen grote en kleine partijen in het gebruik van extensiveerders in de periode 2002 tot en met 2018. In afbeelding (3) staat het gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders per 1000 woorden per partij. Uit de afbeelding blijkt dat de SGP en 50-plus de meeste extensiveerders per 1000 woorden gebruiken. Beide partijen zijn relatief klein. De PvdD en DENK gebruiken gemiddeld het minste aantal extensiveerders per 1000 woorden. Ook deze partijen zijn relatief klein. Er valt dus nog niet direct een conclusie te trekken. Een kanttekening is dat van DENK, FvD en de PvdD het gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders alleen over 2017 en 2018 is berekend, omdat deze partijen pas in 2017 zijn toegetreden tot de Tweede Kamer.

Afbeelding 3: Gemiddeld Gebruikt Aantal Extensiveerders per 1000 Woorden per Partij – 2002-2018

4. Discussie

In deze studie is onderzoek gedaan naar mogelijke veranderingen in het gebruik van extensiveerders in de periode 2002 tot en met 2018. Verwacht werd dat bij toenemende politieke polarisatie het aantal gebruikte extensiveerders zou afnemen. Partijen nemen bij politieke polarisatie extremere posities in en deze extremere positie lijkt vaak gepaard te gaan met feller en minder genuanceerd taalgebruik (Van Leeuwen, 2015). Uit dit onderzoek is echter gebleken dat er geen sprake is van een significante toe- of afname in het gebruik van extensiveerders. ‘Tijd in jaren’ bleek geen significante voorspeller voor ‘het gebruikte aantal extensiveerders’ te zijn. Er zijn hiervoor meerdere verklaringen denkbaar.

Volgens Silva (2018) verschuiven politieke partijen naar extremere posities wanneer bepaald beleid belangrijker wordt voor kiezers of wanneer een belangrijke gebeurtenis zich heeft voorgedaan. De moord op Pim Fortuyn was een belangrijke gebeurtenis, maar ná deze gebeurtenis zijn er nog vele belangrijke gebeurtenissen gevolgd. Partijen schikken zich hierdoor constant naar een voor hen gunstige positie in het politiek landschap om op die manier kiezers te kunnen winnen. Ook passen ze hun taalgebruik hierop aan. De schommelingen in het gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders die zichtbaar zijn in afbeelding (2) kunnen onder andere het gevolg zijn van deze herpositioneringen. In 2016 is er bijvoorbeeld sprake van een relatief grote daling in het aantal gebruikte extensiveerders. In het jaar daarop, 2017, vonden de Tweede Kamerverkiezingen plaats. Mogelijk probeerden partijen zich, vooraf aan de verkiezingen, te profileren om op deze manier zoveel mogelijk kiezers aan zich te binden. In dit onderzoek heb ik alleen aandacht besteed aan toenemende politieke polarisatie door de gebeurtenissen rondom Pim Fortuyn. De kans is echter groot dat er meerdere factoren, zoals het plaatsvinden van Tweede Kamerverkiezingen, het gebruik van extensiveerders hebben beïnvloed.

Een andere mogelijke verklaring voor de niet significante resultaten is het feit dat ik in mijn analyse grotendeels afhankelijk ben geweest van het analysemodel van Pander Maat (ongepubliceerd manuscript). Uit eerder onderzoek van onder andere Hornikx, Pieper en Schellens (2008) is gebleken dat er behoefte is aan een goed gefundeerd en betrouwbaar classificatiesysteem voor stilistische middelen, waaronder extensiveerders. Deze studie onderzoekt niet of het classificatiesysteem van Pander Maat (ongepubliceerd manuscript) betrouwbaar is en of het ook in andere sectoren toepasbaar is. Aangezien het beoordelen van de extensiveerders een groot deel van mijn onderzoek bevatte, is het mogelijk dat de afhankelijkheid van dit model mijn resultaten heeft beïnvloed. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het testen van het model van Pander maat en op het ontwerpen van een nieuw betrouwbaar en goed toepasbaar model. De nadruk moet vooral worden gelegd op de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid, zodat mogelijke extensiveerders allemaal op dezelfde manier kunnen worden beoordeeld en gecategoriseerd. Uit dit onderzoek is namelijk gebleken dat context een grote rol speelt bij het beoordelen van extensiveerders. Van de 3454 mogelijke extensiveerders hadden er uiteindelijk maar 1372 (39,94%) een verzwakkende functie. De tabel met de indeling van extensiveerders en de voorwaarden waaronder deze extensiveerders verzwakkend optreden in bijlage 7.2, vormt een goede basis voor vervolgonderzoek.

Tenslotte is er een derde mogelijke verklaring voor het niet vinden van significante resultaten. Oosterwaal (2009) beschrijft in zijn onderzoek dat het in eerder onderzoek ontbreekt aan een systematische meting van de polarisatietrend. De resultaten van Oosterwaal komen niet overeen met het onderzoek van Achterberg (2006), waarop ik onder andere mijn hypothese heb gebaseerd. Waar Achterberg stelt dat de polarisatietrend toeneemt vanaf 2002, concludeert Oosterwaal juist dat er in 2006, ten opzichte van 1994, 2002 en 2003 sprake is van afnemende politieke polarisatie. Mogelijk is er dus geen sprake geweest van toenemende politieke polarisatie en hebben partijen zich minder extreem gepositioneerd, dan dat en Silva (2018) doen voorkomen. Het verband tussen polarisatie en het gebruik van extensiveerders hangt vanzelfsprekend af van hoe beide gemeten zijn. Met andere woorden, wanneer een andere polarisatietrend wordt aangenomen dan dat is gepresenteerd in de door mij gebruikte onderzoek van Achterberg, verandert ook de relatie met het gebruik van extensiveerders. Dit betekent dat we niet met zekerheid kunnen zegen dat het gebruik van extensiveerders wel of niet samenhangt met toenemende of afnemende politieke polarisatie. Hier zou op beide gebieden, zowel op het gebied van extensiveerders als op het gebied van politieke polarisatie, verder onderzoek voor nodig zijn.

In de inleiding van dit onderzoek heb ik stilgestaan bij het bewust en onbewust gebruiken van extensiveerders. In veel gevallen zullen wij niet door hebben dat we extensiveerders gebruiken en dat de kracht van onze boodschap verzwakt. Sommige extensiveerders zullen we misschien sneller bewust gebruiken, bijvoorbeeld 'met alle respect', terwijl we anderen niet of nauwelijks opmerken, bijvoorbeeld 'misschien' of 'toch'. Dit zijn de meer 'terloopse opmerkingen'. 'Toch' heb ik bewust niet opgenomen in mijn analyse, net als andere modale partikels zoals 'wel'. Deze partikels zijn sterk afhankelijk van hun context en het wel of niet benadrukken ervan, en zijn daarom moeilijk te beoordelen. Hoewel ik deze keuze bewust heb gemaakt, is het wel mogelijk dat het niet meenemen van deze partikels mijn resultaten hebben beïnvloed. Het betoog tijdens de Algemene Beschouwingen wordt immers voorbereid en extensiveerders die hierin staan zullen dus ook bewust in dit betoog zijn opgenomen. Modale partikels sluipen relatief snel dit betoog binnen en vormen daarmee de "niet bewuste" extensiveerders. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op deze "bewuste" en "niet bewuste" extensiveerders. Mogelijk hebben beide "soorten" een ander resultaat op de kracht van je boodschap en op je toehoorder.

Tenslotte heb ik ook de vraag gesteld of er verschillen zitten in het gebruik van extensiveerders tussen grote en kleine partijen. Door het kleinere aantal zetels in de Tweede Kamer zijn kleine partijen bij het vormen van een coalitie afhankelijk van een aantal andere partijen, terwijl grote partijen vaak maar 1 of 2 andere partijen “nodig” hebben. Kleine partijen hebben daardoor vaak minder zeggingskracht en moeten hun mening vaker bijstellen. De verwachting was dat grote partijen, ten opzichte van kleine partijen, stabiel zouden zijn in het gebruik van extensiveerders. Drie van de zes kleine partijen zijn pas toegetreden tot de Tweede Kamer in 2017. Het is hierdoor niet mogelijk om te kijken hoe “stabiel” deze partijen zijn. Hiervoor is een groter tijdsbestek nodig. In afbeelding (3) is wel het gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders per partij zichtbaar. Er zijn niet direct verschillen zichtbaar tussen grote en kleine partijen. Wat wel opvalt is dat de SGP gemiddeld de meeste extensiveerders gebruikt en de PvdD de minste, terwijl beide partijen relatief klein zijn. Een mogelijke verklaring hiervoor is hun positie in het politiek landschap. Ze staan in dit landschap recht tegenover elkaar. De SGP is nationalistisch rechts, terwijl de PvdD kosmopolitisch links is. In een vervolgstudie zal moeten worden onderzocht of hier sprake is van een verband, waarbij ook de andere partijen worden betrokken.

5. Conclusie

In dit onderzoek werd de vraag gesteld: ‘Zijn er veranderingen zichtbaar in het gebruik van extensiveerders in het politiek debat vanaf 2002?’ De verwachting was dat wanneer er sprake zou zijn van toenemende politieke polarisatie het gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders per 1000 woorden zou zijn gedaald. Uit de resultaten blijkt echter dat er over de gehele periode van 2002 tot en met 2018 geen sprake is van een significante toe- of afname. ‘Tijd in jaren’ bleek geen significante voorspeller te zijn voor ‘het gebruikte aantal extensiveerders’.

Uit de exploratieve analyse is naar voren gekomen dat vier van de zes kleine partijen aan de uiteinden van grafiek (3) zitten. Dit betekent dat ze zowel de meeste als de minste extensiveerders gebruiken. Om meer inzicht te vergaren in mogelijke verklaringen voor deze verschillen is er vervolgonderzoek nodig.

6. Literatuurlijst

- Algemene Politieke Beschouwingen. (z.d.). Geraadpleegd op 28 mei 2019, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/resultaten?svel=Kenmerkendedatum>
- Bovens, M., & Wille, A. (2006). Waar bleef het vertrouwen in de overheid? *Vrij Bestuurskunde*, 4(1), 50–64. Geraadpleegd op 5 mei 2019 van https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/19862/bovens_06_waar.pdf?sequence=1
- Fraser, B. (2010). Hedging in political discourse. The Bush 2007 press conferences*. In U. Okulska, & P. Cap (Eds.), *Perspectives in Politics and Discourse* (pp. 201–213). Geraadpleegd van <https://www.bu.edu/wheelock/files/2010/10/2010-Hedging-in-Political-Discourse-The-2007-Bush-Press-Conferences.pdf>
- Ghorashi, H. (2009). Polariseren in het Nederland van nu betekent olie op het vuur. In M. Ham (Eds.), *Polarisatie. Bedreigend en verrijkend*, 135-152. Uitgeverij SWP: Amsterdam.
- Habben Jansen, E. (2018). *Nederlandse politiek voor dummies* (5e ed.). Amersfoort, Nederland: BBNC uitgevers.
- Hornikx, J., Pieper, M., & Schellens, P. J. (2008). Versterkende, afzwakkende en numerieke markeringsen in claims over cosmeticaproducten: maken ze claims overtuigender? *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 36(1), 3–11. Geraadpleegd van <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/68248/287665.pdf>
- Liebrecht, C. (2015). *Intens krachtig. Stilistische intensiverders in evaluatieve teksten* (proefschrift). Geraadpleegd van <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/141116/141116.pdf>
- Liebrecht, C., Hustinx, L., Van Mulken, M., & Schellens, P. J. (2016). Krachtige taal. Een literatuurstudie naar taalintensivering in vier onderzoeksvelden. *Tijdschrift voor taalbeheersing*, 68(1), 57–79. Geraadpleegd van <https://www-ingentaconnect-com.proxy.library.uu.nl/contentone/aup/tt/2016/00000038/00000001/art00003?crawler=true&mimetype=application/pdf>
- Oosterwaal, A. (2009). Polarisatie in de Nederlandse samenleving en politiek: het integratiebeleid. *Mens & Maatschappij*, 84(4), 369–392. Geraadpleegd van <https://www-ingentaconnect-com.proxy.library.uu.nl/content/aup/mem/2009/00000084/00000004/art00002?crawler=true&mimetype=application/pdf>
- Pander Maat, H. (2004). Wervend taalgebruik in persberichten - werkt het? Hoe journalisten omgaan met persberichten in de luchtvaartsector. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 26(3), 209–225.
- Pander Maat, H. (ongepubliceerd manuscript). Verzwakkers en expliciete oordelen in T-scan. 1-5
- Pos, A. (2014). Voor wie de nuance zoekt. Kroniek cultuur en maatschappij. *Internationale Neerlandistiek*, 52(3), 245–256. Geraadpleegd van <https://www-ingentaconnect-com.proxy.library.uu.nl/content/aup/in/2014/00000052/00000003/art00004?crawler=true&mimetype=application/pdf>

- Renkema, J. (1997). Geïntensiveerd taalgebruik: een analyseschema. In: H. van den Bergh, D. Janssen, N. Bertens & M. Damen (eds.), *Taalgebruik Ontrafeld* (pp. 495-505).
- Schellens, P. J., & Van Mulken, M. (2012). Over loodzware bassen en wapperende broekspijpen. Gebruik en perceptie van taalintensiverende stijlmiddelen. *Tijdschrift voor taalbeheersing*, 34(1), 26–53. Geraadpleegd van <https://www-ingentaconnect-com.proxy.library.uu.nl/contentone/aup/tt/2012/00000034/00000001/art00002?crawler=true>
- Silva, B. C. (2018). Populist radical right parties and mass polarization in the Netherlands. *European Political Science Review*, 10(2), 219–244. Geraadpleegd van https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/4681FACD90758E9F41E66A72B646E6A6/S1755773917000066a.pdf/populist_radical_right_parties_and_mass_polarization_in_the_netherlands.pdf
- Taweel, A. Q., Saidat, E. M., Rafayah, H. A., & Saidat, A. M. (2011). Hedging in Political Discourse. *The Linguistics Journal*, 5(1), 169–194. Geraadpleegd van <https://pdfs.semanticscholar.org/b911/7b84eda5efdf397ad469d4cf91d5c3f86e8a.pdf>
- Van Leeuwen, M. (2015). *Stijl en politiek. Een taalkundig-stilistische benadering van Nederlandse parlementaire toespraken* (proefschrift). Geraadpleegd van https://openaccess-leidenuniv-nl.proxy.library.uu.nl/bitstream/handle/1887/32770/Dissertatie_MvL_LOT.pdf?sequence=15

7. Bijlagen

7.1 Analyseschema

1. Kwantitatieve ‘approximators’ die getalsmatige informatie als minder precies presenteren.
Bijvoorbeeld *ongeveer, rond de*
2. Kwalitatieve ‘approximators’ die informatie als minder precies presenteren.
Bijvoorbeeld *in het algemeen, in grote lijnen*
3. Verzwakkende graadaanduiders die aangeven dat een predicaat niet zonder meer van toepassing is.
Bijvoorbeeld *een beetje, wat*
4. Dubbele ontkenningen van gradeerbare adjectieven.
Bijvoorbeeld *niet onaardig*
5. Verzwakkende hoeveelheidsaanduiders die aangeven dat een situatie zich sporadisch voordoet. Daaronder rekenen we geen kwantoren die aangeven dat een situatie zich minder voordoet dan verwacht, zoals *weinig* of *zelden*.
Bijvoorbeeld *af en toe, enkele*
6. Onzekerheidsmarkeringen die aangeven dat een bepaalde situatie niet meer dan mogelijk/waarschijnlijk is.
Bijvoorbeeld *misschien, waarschijnlijk*
7. Restricties die condities aangeven.
Bijvoorbeeld *tenminste, alleen als*
8. Restricties met een voorbehoud wat betreft de kwaliteit van de informatie of kennis waarover de spreker beschikt.
Bijvoorbeeld *volgens mij*
9. Distantiërende bronverwijzingen. Het gaat hier om uitingen die expliciet worden gebaseerd op ‘horen zeggen’, waarbij de spreker zich distantieert van de verantwoordelijkheid voor de inhoud van de uiting.
Bijvoorbeeld *kennelijk, blijkbaar*
10. Interactionele verzachtingen: pogingen om interactionele consequenties van de taalhandeling te verzachten.
Bijvoorbeeld *begrijp me niet verkeerd, ik wil je niet laten schrikken*

7.2 Indeling extensiveerders

Tabel 2:

Indeling en Voorwaarden Extensiveerders

Soort extensiveerder	Wanneer extensiveerder?
Distantiërende bronverwijzingen	
Afgaand op	In alle gevallen.
Het schijnt	In alle gevallen.
Naar ik had vernomen	In alle gevallen.
Naar verluidt	In alle gevallen.
Vermeend	In alle gevallen.
Zo hoor(de) ik	In alle gevallen

Kwalitatieve 'approximators'	
Als het ware	In alle gevallen.
Bij wijze van spreken	In alle gevallen.
Een soort van	In alle gevallen.
In grote lijnen	In alle gevallen.
In het algemeen	In alle gevallen.
In principe	In alle gevallen.
Min of meer	In alle gevallen.
Op de een of andere manier	In alle gevallen.
Zo'n beetje	In alle gevallen.
Kwantitatieve 'approximators'	
Circa	In alle gevallen.
Of zo	In alle gevallen.
Ongeveer	In alle gevallen.
Pakweg	Alleen in combinatie met getalsmatige informatie.
Rond de	'Rond de' als voorzetsel, met betekenis 'om en nabij'.
Verzwakkende graadaanduiders	
Aardig	Alleen met de betekenis 'vrij groot'.
Deels	In alle gevallen.
Een beetje	In alle gevallen.
Een tikje	In alle gevallen.
Enigszins	In alle gevallen.
Iets	'Iets' als bijwoord, met betekenis 'een beetje'.
Ietwat	In alle gevallen.
Naar verhouding	In alle gevallen.
Niet erg	'Niet erg' als bijwoord, met als betekenis 'niet in hoge mate'
Redelijk	'Redelijk' met betekenis 'tamelijk'.
Relatief	In alle gevallen.
Verzwakkende hoeveelheidsaanduiders	
Soms	'Soms' als bijwoord, met als betekenis 'misschien' en 'nu en dan'.
Tamelijk	In alle gevallen.
Verhoudingsgewijs	In alle gevallen.
Vrij	'Tamelijk' als bijwoord, met als betekenis 'tamelijk'.
Wat	'Wat' als bijwoord, met als betekenis 'een beetje'.
Af en toe	In alle gevallen.
Een enkele keer	In alle gevallen.
Een paar	In alle gevallen.
Enige	'Enige' als onbepaald voornaamwoord, met als betekenis 'een klein aantal'.
Enkele	'Enkele' als bijvoeglijk voornaamwoord, met als betekenis 'weinig in getal'.
Hier en daar	In alle gevallen.

Hier of daar	In alle gevallen.
Incidenteel	In alle gevallen.
Sommige	In alle gevallen.
Wel eens	In alle gevallen.
Weleens	In alle gevallen.
Dubbele ontkenningen	
Niet onbekend	In alle gevallen.
Niet ongunstig	In alle gevallen.
Niet onopgemerkt	In alle gevallen.
Niet onredelijk	In alle gevallen.
Niet ontevreden	In alle gevallen.
Niet onverdienstelijk	In alle gevallen.
Onzekerheidsmarkeringen	
Denkbaar	In alle gevallen.
Eventueel	In alle gevallen.
Het lijkt erop	In alle gevallen.
Misschien	In alle gevallen.
Mogelijk	‘Mogelijk’ als bijwoord, met als betekenis ‘misschien’.
Mogelijkerwijs	In alle gevallen.
Potentieel	‘Potentieel’ als bijvoeglijk naamwoord of bijwoord, met als betekenis ‘de mogelijkheid bezittend zich te ontwikkelen tot het genoemde’.
Redelijkerwijs	In alle gevallen.
Vermoedelijk	In alle gevallen.
Waarschijnlijk	In alle gevallen.
Wellicht	In alle gevallen.
Zou *** kunnen	Alleen wanneer ‘zou *** kunnen’ in hetzelfde zinsdeel staat.
Restricties die condities aangeven	
Althans	In alle gevallen.
In elk geval	‘In elk geval’ met als betekenis ‘althans’.
In ieder geval	‘In ieder geval’ met als betekenis ‘althans’.
Tenminste	‘Tenminste’ als bijwoord, met als betekenis ‘althans’.
Voor zover	In alle gevallen.
Alleen als	Niet in combinatie met een negatie.
Alleen wanneer	In alle gevallen.
Als dat zo is	In alle gevallen.
Ervan uitgaande dat	In alle gevallen.
In de veronderstelling	In alle gevallen.
Indien	In alle gevallen.
Maar niet als	In alle gevallen.
Onder de voorwaarde	In alle gevallen.
Tenminste als	In alle gevallen.

Tenzij	In alle gevallen.
Zo nodig	'Zo nodig' met als betekenis 'als het nodig is'.
Restricties met een voorbehoud	
Als ik het goed begrijp	In alle gevallen.
Als ik het goed heb	In alle gevallen.
Blijkbaar	In alle gevallen.
Kennelijk	'Kennelijk' als bijwoord, met als betekenis 'blijkbaar'.
Laten we zeggen	In alle gevallen.
Interactionele verzachtingen	
Ik zou	In alle gevallen.
We zouden	In alle gevallen.
Met alle respect	In alle gevallen.
Neem ** niet kwalijk maar	In alle gevallen.
Zou ik	In alle gevallen.
Zou je	In alle gevallen.
Zou u	In alle gevallen.
Zouden we	In alle gevallen.

7.3 Regressieanalyse

Tabel 3:

Regressieanalyse voor 'tijd in jaren' als voorspeller van 'gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders'

variabele	B	SE B	β
intercept	-48.81	50.87	
tijd in jaren	.03	.03	.27
R ²	.075		
F	1.06		

Tabel 4:

Regressieanalyse voor 'tijd in jaren' als voorspeller van 'gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders' - CDA

variabele	B	SE B	β
intercept	-183.33	120.54	
tijd in jaren	.09	.06	.39
R ²	.16		
F	2.39		

Tabel 5:

Regressieanalyse voor 'tijd in jaren' als voorspeller van 'gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders' – D66

variabele	B	SE B	β
intercept	-136.90	120.54	
tijd in jaren	.07	.10	.19
R ²	.04		
F	.50		

Tabel 6:

Regressieanalyse voor 'tijd in jaren' als voorspeller van 'gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders' - Groenlinks

variabele	B	SE B	β
intercept	194.36	158.91	
tijd in jaren	-.10	.08	-.32
R ²	.10		
F	1.43		

Tabel 7:

Regressieanalyse voor 'tijd in jaren' als voorspeller van 'gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders' - LPF

variabele	B	SE B	β
intercept	-1012.98	753.37	
tijd in jaren	.51	.38	.61
R ²	.38		
F	1.82		

Tabel 8:

Regressieanalyse voor 'tijd in jaren' als voorspeller van 'gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders' - PvdA

variabele	B	SE B	β
intercept	-15.56	119.84	
tijd in jaren	.01	.06	.04
R ²	.002		
F	.03		

Tabel 9:

Regressieanalyse voor 'tijd in jaren' als voorspeller van 'gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders' - SP

variabele	B	SE B	β
intercept	-28.61	83.62	
tijd in jaren	.02	.04	.10
R ²	.01		
F	.14		

Tabel 10:

Regressieanalyse voor 'tijd in jaren' als voorspeller van 'gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders' - VVD

variabele	B	SE B	β
intercept	-16.29	218.79	
tijd in jaren	.01	.11	.03
R ²	.001		
F	.008		

Tabel 11:

Regressieanalyse voor 'tijd in jaren' als voorspeller van 'gemiddeld gebruikt aantal extensiveerders' - PVV

variabele	B	SE B	β
intercept	231.21	393.32	
tijd in jaren	-.11	.20	-.20
R ²	.04		
F	.33		